

Bosna-Hersek ve Bulgaristan'daki Seçimlerin Mesajları

Erdem EREN

Müdüş V.

*Rumeli alışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
İstanbul Rumeli Üniversitesi*

2 Ekim Pazar günü Balkanlarda hem Bosna-Hersek hem de Bulgaristan'da ulusal seçimler gerçekleştirildi. Tabi söz konusu bu iki ülkedeki seçim sonuçları Türk ve Boşnak toplumları nedeniyle ülkemizde de yakinen takip edildi.

1. Bosna-Hersek'teki Seçimler

Bosna-Hersek'teki siyasal sisteme çok girmeden seçimin; kantonlar, entiteler ve ulusal düzeydeki parlamentoların yanı sıra Devlet Başkanlığı Konseyi olmak üzere farklı yapılarda aynı anda gerçekleştirildiğini ifade etmek gerekir. Ayrıca not olarak ülkenin en üst düzey idari yapısı olan Devlet Başkanlığı Konseyinin Boşnak ve Hırvat üyelerinin ülkenin Bosna-Hersek Federasyonu entitesinden, Sırp üyesinin ise Sırp Cumhuriyeti entitesinden seçildiğini ekleyelim.

Seçmen sayısının yaklaşık 3,5 Milyon olduğu ülkede; 2018'de düzenlenen seçimlerde katılım oranı %54 iken, bu seçimde katılımın %50'nin altına düştüğu gözlemlenmiştir. Ayrıca geçersiz oyların yaklaşık 300 bin civarında olması seçim güvenilirliği açısından şüpheli olmuştur. Seçimler neticesinde Devlet Başkanlığı Konseyi'ne Boşnak üye olarak Denis Becirovic, Sırp üyeliğe Zeljka Tsivyanovic ve Hırvat üyeliğe ise Zeljko Komsic seçilmiştir.

Bakir İzetbegoviç'in Hüsranı

Seçim sonuçlarının Devlet Başkanlığı Konseyi üyeliği için SDP (Sosyal Demokrat Partisi) adayı Becirovic ile yarışan SDA (Demokratik Eylem Partisi) adayı ve rahmetli Alija İzetbegoviç'in oğlu Bakir İzetbegoviç için hüsrarla sonuçlandığını söylemek yanlış olmaz. İzetbegoviç yarışı yaklaşık %20 oy oranı ve 100 bine yakın oy sayısı ile geride tamamlamıştır.

Bir önceki seçimde, Cumhurbaşkanlığı Konseyi Boşnak üyeliği için yarışan SDA adayı Şefik Caferoviç 213 bin ve SDP adayı Denis Beçiroviç 195 bin oy almıştı. Ayrıca Daha İyi Bir Gelecek İçin İttifak-SBB adayı Fahrudin Radonçič 75 bin, Mirsad Hacıkadıç 58 bin, Senad Şepiç 30 bin ve Amer Yerlagiç 10 bin civarında oy almıştı.

Bu seçimde: SDA adayı Bakir İzetbegoviç yaklaşık %38 oy ile 200 bin, SDP adayı Denis Beçiroviç yaklaşık %58 oy ile 280 bin ve Mirsad Hacıkadıç yaklaşık %5 oy ile 26 bin civarında oy aldı. Ayrıca bu seçimlerde Fahrudin Radonçič liderliğindeki SBB, Beçiroviç'i ve Senad Şepiç ise Mirsad Hacıkadıç'i destekledi.

Özetle bakıldığında seçim sonuçları Bakir İzetbegoviç'in şahsına ve yürüttüğü siyasi yaklaşıma açık ve net bir uyarı olmuştur. Boşnak seçmen uyarısında SDA'yı kendi partisi olarak gördüğünü ancak İzetbegoviç'i desteklemediğini ifade etmiştir.

Boşnak ve Hırvat Seçmenlerin Oy Eğilimleri

Boşnak ve Hırvat adayların önceki ve bu seçimde aldıkları oylar incelendiğinde 50-60 bin civarında SDA seçmeninin Bosna Savaşı'nda gösterdiği kahramanlık nedeniyle Altın Zambak ödülü almış bir vatansever Hırvat olan Jelyko Komşiç'e ve partisi DF'e oy verdiği gözlenmektedir.

Hırvat nüfusun yoğun olduğu kantonlardaki sonuçlar incelendiğinde ise özellikle milliyetçi Hırvatların, SDA seçmenine benzer bir taktikle, kazanmayacağını bildikleri diğer Hırvat aday Krišto yerine Denis Beçiroviç'e oy verdiği ve Boşnakların Komşiç'e olan desteğine tepki gösterdikleri görülmektedir.

SDA'nın Seçim Zaferi

SDA adayı İzetbegoviç'in Devlet Başkanlığı Konseyine seçilememesine rağmen SDA hem ulusal, hem de federasyon düzeyde; en çok oyu alan, ülkenin ve Boşnak cephesinin en büyük partisi olmuştur. Öyle ki SDA ülkedeki 10 kantonun 5'inde sandıktan birinci parti çıkmıştır. Ancak diğer Boşnak partilerinin koalisyon sürecinde SDA'ya mesafeli kalacağı bilinmektedir. Böylelikle SDA parti olarak kazandığı seçimleri kaybetmiş durumuna düşmüştür.

Boşnak Muhalefetin Zaferi

Bosna-Hersek'teki seçimler öncesinde eşi benzeri görülmemiş bir seçim ittifakı kurulmuş, SDA ve adayı Bakir İzetbegoviç'e karşı SDP öncülüğünde ve adayları Denis Beciroviç etrafında toplamda 11 parti bir araya gelmiştir. Ayrıca bu muhalif ittifaka ABD ve Avrupa Birliği (AB) de açık destek ilan etmiştir.

Beciroviç ülkedeki SDA ve İzetbegoviç karşıtı siyasi oluşumların umudu haline gelmiş, nitelik topladığı tepki oylarıyla Devlet Başkanlığı Konseyi üyeliğine seçilmiştir. İzetbegoviç karşıtı ittifak, seçim atmosferini toplumsal tepki üzerine inşa etmiştir. Nitelik ülkede SDA ve İzetbegoviç ile yöneticileri hakkında birçok olumsuz iddianın dillendirildiği bilinmektedir. Bunlar arasında kara para aklama, yolsuzluklar, organize suçlar, kadrolaşma gibi iddialar önde gelmektedir. Bunların gerçek olup olmadığı yargı konusu olsa da toplumda tepkiye neden olduğu görülmektedir.

Seçim öncesi ve seçim süresi boyunca ABD ve Batılı ülkeler; Sosyal Demokrat Partisi-SDP, Bizim Parti-NS ile Halk ve Adalet Partisi-NİP'in başını çektiği, aralarında 2018 seçimlerinde Konsey üyeliği için yarışan Fahrudin Radonçič liderliğindeki SBB'nin de bulunduğu 11 partiden oluşan muhalefete açık destek vermiştir. Seçim sonuçları da gösteriyor ki Boşnak seçmeni tercihini ABD ve AB destekli siyasi iktidardan yana kullanmıştır.

Milorad Dodik'in Stratejisi

Bosna-Hersek'teki seçimlerle ilgili en büyük merak konularından biri de son 1-2 yılda adını sıklıkla duyduğumuz Devlet Başkanlığı Konseyi'nin Sırp üyesi Milorad Dodik'in durumu idi. Dodik bu seçimlerde Konsey üyeliğine aday olmadı. Daha önce Sırp Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olan Jelyka Tsciyanoviç, bu sefer Sosyal Demokratlar Birliği-SNSD adına katıldığı yarışta, Cumhurbaşkanlığı Konseyi Sırp üyeliğine seçildi. Daha önce Cumhurbaşkanlığı Konseyi Sırp üyesi olan Milorad Dodik ise Sırp Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı koltuğuna geri döndü.

Bilindiği üzere Dodik, Bosna-Hersek devlet kurumlarından ayrılarak Sırp Cumhuriyeti Entitesi'ni bağımsız hale getirmeyi, kendi ordusunu kurmayı ve hatta entiteyi Sırbistan'a bağlamayı içeren görüş ve girişimlerde bulunmuştu. Dodik bir alt kademeye inmiş gibi görülse de aslında hedefine uygun hareket edebileceği bir makama kendisini seçtiği de söylenebilir.

Türkiye'nin Bosna-Hersek'e İlişkin Tutumu

Türkiye'de Bosna-Hersek seçimleri genel olarak Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın son Bosna-Hersek ziyareti ve SDA Genel Başkanı Bakir İzetbegoviç ile olan dostluğu üzerinden okundu. Erdoğan ziyaretinde İzetbegoviç'e seçimler öncesinde desteğini açıklarken, Batı'yı ise Boşnak toplumu bölmeye çalışmakla suçladı.

İlk olarak Erdoğan'ın aynı zamanda bir Parti Genel Başkanı olarak dostu İzetbegoviç'i desteklediğini açıklaması normal görülse de, Türkiye'nin Bosna-Hersek özelinde Balkanlarda dış politikasını Batı karşı bir eksende konumlandırması son derece hatalı bir politikadır denilebilir. Çünkü bugün hangi Balkan ülkesinin sokaklarında anket yapacak olursanız Balkan toplumlarının geleceğini, barış istikrar ve refahını ABD ya da AB ekseninde gördüğü sonucuna rahatlıkla erişirsiniz.

Türkiye'nin kendini Balkanlarda Batı karşı bir eksende konumlandırması ister istemez Balkan toplumlarını ve siyasetini Türkiye'den uzaklaştıracaktır. Son Bosna-Hersek seçimleri de bir nebze bunun açık bir göstergesi olmuştur.

Öte yandan Türkiye ve Erdoğan İzetbegoviç'i açıkça destekleyerek bir nevi kendini ülkedeki siyasal kutuplaşmanın tarafı haline getirmiştir. Buradan İzetbegoviç karşıtı kutbun Türkiye karşıtı da olduğu sonucu çıkmamaktadır. Ancak İzetbegoviç karşıtı toplumun siyasal yaklaşımları, tepki ve beklentileri de Ankara tarafından sağlıklı ölçülmelidir. İzetbegoviç önümüzdeki başka bir seçimde tekrardan iktidara gelebilir ancak Türkiye'nin Balkan siyasetini tek bir adaya indirgeme lüksü bulunmamaktadır.

Öncelikle Türkiye, Boşnak toplumunun "sağlıklı bir politika" yürüten muhalif partileriyle ilk etapta iletişim zemini kurarak güçlendirmelidir. Peki, nedir sağlıklı bir politika dersiniz, hâlihazırda Boşnak muhalefesinde FETÖ ile iltisaklı parti ve siyasetçilerle Türkiye'nin aynı masaya dahi oturmayacağı tekrar etmeye bile gerek duyulmayacak bir gerçekliktir.

Boşnak toplumunun siyasi yüzü kim olursa olsun Türk – Boşnak toplumunun kardeşliğinin hiçbir zaman sarsılmayacağı aşikârdır. Ancak Türkiye'deki hiçbir hükûmet ya da siyasal parti de Boşnaklar gibi zulmün en acı yüzü ile yüzleşmiş bir toplumun kutuplaşmasına ve bu kutuplaşma yüzünden Türkiye'de ve Türkiye tarafından dışlanmasına hizmet etmemelidir.

Cümlerimizi daha da açacak olursak Ankara İzetbegoviç'ten dolayı Beciroviç'e tavır almamalıdır. Beciroviç ve onu koltuğa oturtan siyasal yaklaşım nasıl olsa geçici denilip Boşnak toplumunun siyasal tutumu reddedilmemelidir. Diğer yandan Türkiye'deki başka siyasal partiler de Türk ve Boşnak toplumunun arasına siyasal nedenlerden dolayı fitne saçan tavırlara bürünmemelidir. Türkiye Bosna-Hersek'te İzetbegoviç karşıtı oluşan yaklaşık %60'lık bir muhalif bloğun yani Boşnak toplumunu kararlarını doğru analiz etmeli, Boşnak toplumunun tamamını kucaklayacak bir politika revizyonuna gitmelidir.

2. Bulgaristan'daki Seçimler

Bulgaristan 18 ayda dördüncü kez kurulan seçim sandığıyla ülkede neredeyse bitmek bilmeyen seçim çıkmazını devam ettirdi. Ancak seçim sonuçlarından yine bir iktidar dolayısı ile bir istikrar çıkmadı. Kasım 2021'de gerçekleşen son seçimlerden sonra kurulan hükûmetin ömrü sadece altı ay sürmüş, 2 Ekim'de gerçekleşen seçimlerin sonuçları itibariyle ülkenin 240 üyeli meclisine yüzde 4 barajını aşan 7 siyasi parti girmeye hak kazanmıştır.

Geçerli oy sayısının yaklaşık 2,5 Milyon olduğu ülkede, katılım oranının yüzde 39,5 gibi düşük bir oranda gerçekleştiği seçimlerde oyların yüzde 25,37'sini alan eski Başbakanlardan Boyko Borisov'un lideri olduğu Bulgaristan'ın Avrupalı Gelişimi Yurttaşlar (GERB) Partisi, parlamentonun en büyük gücü olarak birinci sırada yer aldı. Eski Başbakan Kiril Petkov'un eş başkanlığını yaptığı Değişime Devam (PP) Partisi oyların yüzde 20,21'i ile ikinci oldu.

Seçimde büyük başarı kaydeden ve üyelerinin çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu Hak ve Özgürlükler Hareketi (HÖH) Partisi, oyların yüzde 13,66'sını alarak ülkenin üçüncü en büyük siyasi gücü oldu. Rusya yanlısı, Avrupa Birliği ve NATO karşıtı, popülist Yeniden Doğuş partisi oyların yüzde 10,17'si ile dördüncü, eski Komünist partinin çizgisinde siyaset yürüten ve yine Rusya yanlısı olan Bulgaristan Sosyalist Partisi (BSP) oyların yüzde 9,32'si ile beşinci sırada yer aldı. Demokratik Bulgaristan (DB) partisi yüzde 7,46 oy oranı ile parlamentonun altıncı oldu. Son olarak Rusya yanlısı Bulgar Yükselişi (BV) partisi, yüzde 4,64 oy oranı ile parlamentonun en küçük yedinci grubuna sahip oldu.

Seçim sonuçları incelendiğinde ülke siyasetinin genel olarak Batı ve Rusya yanlısı iki cepheye bölündüğü açıkça görülmektedir. Bu durum hükûmetlerin kurulması noktasında koalisyon ortaklıklarını ve pazarlıklarını da zorlaştırmaktadır. Ülkede kurulacak yeni kabinenin en az 121

milletvekilinin desteği ile güvenoyu alması gerekmektedir. Rusya – Ukrayna Savaşı'nın yanı sıra Avrupa'da yaşanan enerji krizinin atmosferinde ÷lkede bir hükümetin kurulup kurulamayacağı ve kurulursa ömrünün ne kadar olacağı hâlâ bir bilinmezliktir.

GERB'in Zaferi

Daha önce ÷lkeyi üç dönem yöneten eski Başbakan Borisov'un partisi GERB'in seçimden birinci parti çıkması seçmenin geleneksel siyasete tekrardan bir şans tanıma tercihi olarak görülebilir. GERB'in seçimden birinci parti çıkması zafer olarak lanse edilse de GERB'in hükümet kurup kuramayacağı ciddi bir belirsizlik durumundadır. Çünkü GERB ÷lkedeki birçok parti tarafından statüko partileri olarak gör÷lmekte olduğundan bu parti ile koalisyona genel olarak yaklaşılmamaktadır.

HÖH'ün Zaferi

Bulgaristan'daki seçimlerde zaferi en net olan parti şüphesiz üye ve yöneticilerinin büyük bir çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu Hak ve Özgürlükler Hareketi (HÖH) Partisidir. HÖH seçimlerden yaklaşık %14 oy ile ayrılırken ÷lke siyasetindeki kilit rolünü güçlendirmiştir. Ayrıca HÖH yaklaşık 2,5 Milyon geçerli oydan yaklaşık 350 bin oy almıştır. Bunu biraz şöyle yorumlamak gerekir ki HÖH ile seçimlerde birinci parti olan GERB arasında yaklaşık 500 bin oy farkı bile yoktur. Ek olarak HÖH, Bulgaristan'daki 28 şehrin 5'inde birinci parti olmuştur.

Türkiye'de Bulgaristan seçimlerine yönelik 166 sandık kurulmuş olup seçimlerde yaklaşık 58 Bin kişi oy kullanmıştır. Bu oyların yaklaşık 43 Binini ise HÖH Partisi elde etmiştir. DPS (HÖH) Türkiye'deki oyların % 92'sini alarak birinci olurken, GERB-SDS oyların % 2.60'ını alıp ikinci, "Değişime Devam" ise % 1.40 ile üçüncü ve "Demokratik Bulgaristan" ise % 0.60 ile dördüncü olmuştur.

Koalisyon Hesabı ve Sürdürülebilirlik

÷lkede kurulacak yeni kabinenin en az 121 milletvekilinin desteği ile güvenoyu alması gerektiği düşün÷ldüğünde, GERB-SDS seçimlerde birinci parti olup 67 milletvekili elde etse de hala 54 milletvekiline ihtiyaç duymaktadır. Seçimlerin hemen akabinde BSP ile Değişime Devam partileri GERB ile koalisyon kurmayacaklarını açıkladıkları için GERB'in koalisyon için

geriye sadece 4 seçeneği kalmıştır. Bunlar HÖH, Yeniden Doğuş Partisi, Demokratik Bulgaristan Partisi ve Bulgar Yükselişi Partisi'dir.

Yeniden Doğuş Partisi ile Bulgar Yükselişi Partisi'nin Rusya yanlısı siyaset izlediği düşünöldüğünde GERB ile ittifak kurma ihtimalinin çok düşük olduğu görölmektedir. Geriye ise 36 milletvekiline sahip olan HÖH ile 20 milletvekiline sahip Demokratik Bulgaristan kalmaktadır ki GERB'in hükümet kurma ihtimalinin hala çok düşük olduğu görölmektedir.

Bu noktada sevindirici olan ise HÖH'ün kurulması olası bir hükümette çok güçlü bir rol oynayabileceğidir. Ancak HÖH'ün GERB ile bir ittifak kurması Bulgar toplumunda HÖH'e karşı nasıl bir yaklaşıma neden olacağı ya da hükümetin sürdürülebilir olup olmayacağı da yine bir soru işaretidir.

Bulgaristan'daki Türk Siyasetinin Gelecek Perspektifi

Bu seçimler nazarında olmasa da elbet ileri dönemdeki bir seçimde Bulgaristan'daki Türk siyasal hareketi kendini bir yol ayırımında bulabilir. Bulgaristan nüfusu Ulusal İstatistik Enstitüsünün (NSİ) verilerine göre, 2021 yılı sonu itibariyle 6,8 Milyon olarak tespit edilmiş olup giderek azalmaktadır. Ülkenin etnik olarak çoğunluğunu oluşturan Bulgar nüfusu giderek azalmaktayken, azınlık durumunda olan Türk, Roman, Pomak gibi azınlıkların nüfusu ise giderek artmaktadır. Hâlihazırda Müslüman ve Türk azınlığın ülkedeki toplam nüfusunun 1,5 Milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Bugün Bulgaristan seçimlerinde birinci olan partilerin 1 milyon oy bile alamadığı düşünöldüğünde ülkedeki hem Türk nüfusunun kendisi hem de Müslüman ve Türk azınlığının bütünü Bulgaristan'daki siyasal iktidar için potansiyel bir adaydır.

Nüfus projeksiyonu tam olarak bilinmese de Bulgaristan'da da Kuzey Makedonya'da olduğu gibi Müslüman ve Türk azınlığın çoğunluk duruma geçmesi muhtemel bir senaryodur. Bu senaryonun siyasal izdüşümü üzerinde çalışılması hem Türkiye Cumhuriyeti hem de Bulgaristan'daki Türk siyasal hareketi tarafından elzem görölmelidir. Bu noktada analiz edilmesi gereken temel husus Bulgaristan'daki Türklerin Bulgarlarla entegre bir siyasal ve toplumsal bir hareket mi oluşturacağı ya da Roman ve Pomakların da yer aldığı bir siyasal harekete liderlik mi edeceği senaryosudur.

Ankara yakın dönemde Bulgaristan'daki Türk siyasal hareketinin lideri konumunda yer alan HÖH ile ilişkilerini yeni bir zeminde inşa ederek doğru bir süreci başlatmış, bu süreci kuvvetlendirecek yeni adımları da beraberinde atmak üzere çalışmalıdır. Türkiye Bulgaristan'da olduğu gibi tüm Balkanlarda Türk siyasal hareketlerinin güçlenmesi için zemin inşa etmelidir.